

МІЛЕНКА ЕРГАВІЧ

САРАЕЎСКАЕ МАЛЬБАРА

*Пераклаў з харвацкай
Сяргей Шупа*

Прага — Мінск
«Вясна» — «Янушкевіч»
2021

УДК 821.163.42-3
ББК 84(4Хор)-44
Е69

Пераклад з харвацкай паводле выдання:
Jergović M. Sarajevski Marlboro. Zagreb: Durieux, 1994.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Knjiga je objavljena
uz finansijsku potporu
Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske

Ергавіч, М.
Е69 Сараеўскае Мальбара / Міленка Ергавіч ; пер.
з харв. Сяргея Шупы. — Прага – Мінск : Vesna Vaško :
А. М. Янушкевіч, 2021. — 208 с.
ISBN 978-80-907359-4-1. (Vesna Vaško, Praha)
ISBN 978-985-7210-76-3. (А. М. Янушкевіч, Мінск)

Паводле самога аўтара, «Сараеўскае Мальбара» — «гэта апаবাদанні пра каханне, жыццё і страх у абложаным горадзе», Сараево падчас вайны 1992–1995 гадоў. Гэта кніга пра штодзённае існаванне звычайных людзей у незвычайных абставінах, пра смерць і боль, пра чалавечнасць і надзею. Беларуская мова — дзевятнацятая, на якую перакладзена першая пражаная кніга Міленкі Ергавіча, што зрабіла яго вядомым на ўвесь свет.

ISBN 978-80-907359-4-1 (Vesna Vaško)
ISBN 978-985-7210-76-3 (А. М. Янушкевіч)

УДК 821.163.42-3
ББК 84(4Хор)-44

© Miljenko Jergović, 1994
© Шупа С., пераклад на беларускую мову, 2021
© Афармленне. Vesna Vaško, 2021
© Афармленне. Выдавец А. М. Янушкевіч, 2021

I

**НЕАБХОДНАЯ ДЭТАЛЬ
У БІЯГРАФІІ**

ЭКСКУРСІЯ

Для галавы ёсьць месца на падушцы, усё астатняе — чысты кашмар. Ты адчуваеш, як страчваеш тую мяккую глебу пад сабою. Калышацца заснулы свет, твая скронь б'ецца аб горб матчынага пляча, ты праплюшчваеш адно вока і бачыш гульні прыступак пад нагамі, аптычную ілюзію простых геамэтрычных фігур, якія цябе зноў вяртаюць у сон. Цябе абуджае раптоўнае пачуцьцё млосьці ў страўніку, ты ў аўтобусе, у кампаніі службоўцаў Каапэратыўнай бухгалтэрыі, якія выбраліся на экскурсію ў Яйца¹. Ніхто ня ўзяў з сабой дзяцей,

¹ Яйца — горад у Цэнтральнай Босьніі, дзе ў 1943 годзе адбыўся другі зьезд Антыфашысцкай рады народнага вызваленьня Югаславіі, на якім былі закладзеныя асновы паваеннай СФРЮ.

апрача тваёй маці; ты мусіш пабачыць вадаспады, строга вырашыла яна, і дарма што цяпер твае вантробы рвуцца вонкі, у галаве мутнае балота, якое ніколі ня стане празрыстым вадаспадам. Тоўстая аўтобусная шыбіна рэгулярна грукае ў сьвядомасьці, мільгацяць карцінкі, якія толькі пазьней, можа празь дзесяць гадоў, ператворацца ў пазнавальныя краявіды крыху шырэйшага роднага краю, пра які з захапленьнем і перабольшаньнямі гавораць знаёмцам зь іншых краёў і краінаў.

Дажджлівы дзень, пад мастамі цячэ разбухляя Босна, усё навокал зусім не для экскурсіяў. Службоўцы сярэдніх гадоў весела сакочуць і заглядаюцца на бялявых сакратарак, якія ў вялікіх пляжных торбах вязуць печаных курэй, памаду і грабенчыкі, таблеткі ад галавы, алей для загару і тыя дробныя жаночыя штучкі, пра якія ты значна пазьней даведаеся, што іх ужываюць толькі раз на месяц, але той раз бывае заўсёды, калі ладзіцца экскурсія або адзначаецца нейкае сьвята.

Ты глядзіш, як нейкі фічык² абганяе аўтобус; у ім чацьвёра маладзёнаў. Адсюль зьверху яны вы-

² Фічык — або фіча, аўтамабіль Zastava-750 крагуевацкага заводу «Црвэна застава», выраблены паводле ліцэнзіі «Фіят-600», югаслаўскі культавы народны аўтамабіль 1960–

глядаюць як вясёлыя гномікі, якім гэты дождж — якраз самае тое. Яны ганяюць навывперадкі праз бліскучы мокры сьвет з усмі, хто ім трапіцца. Табе здаецца, што на іх ніхто больш з аўтобуса не глядзіць. Людзі занятыя важнейшымі справамі; пасярод тыдня яны атрымалі вольны дзень, і цяпер яго трэба выкарыстаць. Шчарбаты Джэма ўзяў з сабой вайсковую біклагу, якую прапануе ўсім навокал, пасля, так, дзеля жарту, падае і табе. Ты падумаш, што ўнутры вада, але табе ўдарыць у нос востры пах вадкасыці, якой мэдыстра мажа плячо перад прышчэпкай. У той момант твае вантробы канчаткова вырываюцца вонкі, ты абліваеш седзішча перад табой нейкай горкай жаўтаватай мешанінай, якая яшчэ доўга будзе ліпуча распаўзацца ў ноздрах.

Аўтобус прытарможвае і спыняецца пасярод да-рогі. Кіроўца выходзіць, а за ім і ўсе пасажыры. Маці кажа табе нікуды не хадзіць, але табе ня хочацца заставацца ў аўтобусе самому. Ты падыходзіш да натоўпу людзей, праціскаеся ў іх між ног і бачыш зусім расьціснуты фічык, зь якога тырчыць рука. Маці даланёю закрывае табе вочы, ты не глядзіш,

1980-х гадоў, сымбаль масавай матарызацыі насельніцтва краіны, практычна невядомы за яе межамі.

аж пакуль яна зноў не пасадзіць цябе на седзішча ў аўтобусе. Зьбялелыя пасажыры вяртаюцца за табою, ніхто не прамаўляе ні слова, толькі адна з тых трох бляндынак кажа, што гэта нам сапсавала экскурсію. Што — гэта? Ты не пытаеся, бо ведаеш, што гэта прагучала б як нейкае глупства. Людзі ў фічыку мёртвыя, але выглядае, што гэта ня ўразіла толькі цябе. Ніхто іх ня ведаў, дык што ж цяпер смуткаваць. Джэма пачынае расказваць пра дарожныя катастрофы, якія ён перажыў сам і пра якія чуў. Ты думаеш, што кожнае падарожжа, калі Джэма гаворыць праўду, канчаецца ў расьціснутым фічыку. Табе не здаецца страшным, калі і твой аўтобус будзе прадметам чыхсьці зьбялелых позіркаў, а нечая маці будзе хаваць вочы ад тваёй рукі. Сытуацыя нават не пазбаўленая прывабнасьці. Ты ня ведаеш чаму, але табе здаецца вельмі добрым быць у цэнтры такой увагі. Ты больш не адчуваеш млосьць, вісунчык у цябе ў майтках напружваецца, а па жылах расьцякаецца шчасная прыемнасьць. Ты канчаткова прачнуўся і ачуняў. Ты чапляеся да маці з пытаньнямі, размахваеш нагамі, просіш у Джэмы біклагу, сьмешыш усіх навокал, ты ў цэнтры ўвагі, і табе так добра, нібыта ты загінуў.

Яйца складзена зь вялізных цаглінак лега. Нейкая вялікая рука пасклала іх нібы паводле інст-

рукцы. Нічога не выглядае сапраўдным, акрамя вадаспаду. Ён вялікі і страшны. Экскурсію ты праводзіш у крытай тэрасе рэстарану. Джэма расказвае пра дзяўчыну, якая дзеля хлопца скочыла зь вяршыні вадаспаду. Калі той пра гэта пачуў, скочыў і ён. Але дзяўчына не загінула, а на другі дзень зьявілася ў горадзе. Пыталася ў людзей, дзе яе хлопец, і тыя ёй казалі, што ён скочыў за ёй. Гэта яе засмуціла, і яна скочыла зноў. Ніхто апрача цябе ня верыў Джэму. Ты спытаўся ў яго — можа, хлопец пасья скоку зноў зьявіўся жывы? Не зьявіўся. Толькі цяпер табе было не зусім ясна, як гэта жанчына, жанчыны ж слабейшыя за мужчынаў, змагла адзін раз застацца жывая, а ён ня змог ні разу. Ты запрапанаваў Джэму скопыць, каб пабачыць, хто застанеца жывы. Ён не захацеў.

Пад Яйцам, кажа ён, ёсьць нейкія падземныя калідоры, зь якіх, калі аднойчы ўвойдзеш, ужо ня можаш выйсьці. Туды кідаюць хлопчыкаў, якія кураць у школьнай прыбіральні. Гэта цябе напалохала. Ты ніколі не курыў, але нехта мог бы падумаць, што можа й курыў, і ўкінуць цябе туды. Страшна было б усё жыццё бадзяцца ў цемры.

Вы пайшлі ў нейкую залю з партрэтамі герояў. Тут таварыш Ціта стварыў Югаславію. Ты спытаўся, ці таварыш Ціта стварыў і Яйца. Джэма сказаў,

што як бы не, але нібыта і так. Ты гэтага не зразу меў. На тваю думку, таварыш Ціта адзіны быў такі вялікі, каб паскладаць цаглінкі лега над вадаспадам. Тое Джэмава «не, але так» моцна сьмярдзіць, як і ягоная біклага.

У адным рэстаране вы ўсе разам елі. Ты еў шашлык, але па дарозе назад, у тым самым аўтобусе, цябе ім званітавала. Гэта няважна, бо ўсё роўна было смачна.

Навокал была ўжо ноч, і вас не абагнаў ніводзін фічык, вы ні разу не спыніліся, і ніхто не загінуў. Джэма больш не гаварыў пра катастрофы. Ён гаварыў пра нешта іншае, што, магчыма, зноў не было праўдай. Або было праўдай толькі ў той момант, перад тым, як вы ўсе разам заплюшчылі вочы, а прабудзіліся, калі неба ўжо было чырвонае, як запалены дах над агнямі Сараева.